EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS KOMMISSION

Bryssel den 12.9.2002
KOM(2002) 502 slutlig

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL RÅDET, EUROPAPARLAMENTET OCH EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN

OM RÄTTIGHETER VAD GÄLLER OFFENTLIG UTLÅNING I EUROPEISKA UNIONEN

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning: Meddelandets syften 3

2. Den rättsliga situationen när det gäller rättigheter vad gäller offentlig utlåning före antagandet av direktivet 3

3. Bestämmelserna i rådets direktiv 92/100/EEG 4

3.1. 1988 års grönbok om upphovsrätt 4

3.2. Behovet av att harmonisera lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning4

3.3. Begreppet rättigheter vad gäller offentlig utlåning i direktivet 5

3.4. Medlemsstaternas skyldigheter enligt direktivet 7

4. Situationen i medlemsstaterna 7

4.1. Medlemsstaternas lagstiftning om rättigheter vad gäller offentlig utlåning 7

4.2. Hur lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning fungerar 10

5. AVSLUTNING 11

5.1. Rättigheter vad gäller offentlig utlåning i förhållande till den inre marknaden..... 11

5.2. Framtidsutsikter 12

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL RÅDET, EUROPAPARLAMENTET OCH EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉN

OM RÄTTIGHETER VAD GÄLLER OFFENTLIG UTLÅNING I EUROPEISKA UNIONEN

1. INLEDNING: MEDDELANDETS SYFTEN

Den 19 november 1992 antog ministerrådet direktiv 92/100/EEG om uthyrnings- och utlåningsrättigheter och vissa upphovsrätten närstående rättigheter inom det immaterialrättsliga området[1]. Direktivet skulle genomföras före den 1 juli 1994. I artikel 5.4 i direktivet angavs att kommissionen före den 1 juli 1997 skulle utarbeta en rapport om offentlig utlåning i gemenskapen. Eftersom en del medlemsstater först nyligen genomförde direktivet var detta dock inte möjligt. Begreppet rättigheter vad gäller offentlig utlåning har djupa rötter i medlemsstaternas nationella kulturtraditioner, och det finns stora skillnader mellan dem när det gäller hur den fungerar. Som en följd av detta ledde bestämmelserna i ovannämnda direktiv till en begränsad harmonisering. Därför begärdes att kommissionen skulle sammanställa och för Europaparlamentet, rådet och Ekonomiska och sociala kommittén framlägga en rapport om vilka rättsregler som tillämpas på detta område.

Skyldigheten att framlägga en rapport infördes uttryckligen i artikel 5, vilket vittnar om att utvecklingen på området rättigheter vad gäller offentlig utlåning är föremål för särskilda intresse. Syftet med denna rapport är i enlighet med artikel 5.4 i direktivet att utvärdera situationen när det gäller offentlig utlåning i gemenskapen, utvärdera medlemsstaternas genomförande av de relevanta bestämmelserna i detta direktiv, inbegripet vilken grad av harmonisering som uppnåtts, och dra slutsatser om hur frågan skall behandlas i på gemenskapsnivå.

2. DEN RÄTTSLIGA SITUATIONEN NÄR DET GÄLLER RÄTTIGHETER VAD GÄLLER OFFENTLIG UTLÅNING FÖRE ANTAGANDET AV DIREKTIVET

Ursprunget till lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning står att finna i det tidiga nittonhundratalet och är tätt knutet till de allmänna bibliotekens uppkomst. De privata biblioteken, som ”lånade ut” böcker mot betalning eller medlemsavgifter, minskade i betydelse efter hand som de allmänna biblioteken, som var tillgängliga utan betalning, inrättades. Efter andra världskriget minskade andelen privata bibliotek till ett helt obetydligt antal. Eftersom det i hög grad var staten som låg bakom ökningen av antalet nya och bättre allmänna bibliotek, ökade antalet utlånade artiklar betydligt. Detta föranledde författarna att begära ersättning för den ökade användningen av deras verk. Lagstiftarna reagerade dock inte genast på dessa krav, utan införde endast efter hand lagstiftning om rättigheter vad gäller offentlig utlåning i form av ensamrätt eller ersättningsrätt för upphovsmän.

1 Rådets direktiv 92/100/EEG av den 19 november 1992 om uthyrnings och utlåningsrättigheter och vissa upphovsrätten närstående rättigheter inom det immaterialrättsliga området, EGT L 346 av den 27 november 1992, s. 61 (“Direktivet”).

Lagstiftning om rättigheter vad gäller offentlig utlåning infördes först i de skandinaviska länderna, (Danmark (1946) Sverige (1955), Finland (1961), följda av Nederländerna (1971), Tyskland (1972) och Storbritannien (1979/1982). Tyskland var det enda land i vilket bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning inlemmades i upphovsrättslagstiftningen, medan den i de andra medlemsstaterna infördes i form av separat lagstiftning. Bestämmelserna i dessa länder skilde sig från varandra på flera punkter (rättighetsinnehavare, medier och typer av berörda bibliotek). I Belgien ingick bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning i spridningsrätten. I Grekland, Frankrike och Luxemburg hade upphovsmän i teorin ensamrätt vad gäller offentlig utlåning på grundval av den s.k. *droit de destination*. I Spanien fanns en ensamrätt vad gäller spridning som dock inte tycks ha utövats i praktiken. I Portugal kunde lagen tolkas på olika sätt: inga rättigheter vad gäller offentlig utlåning eller en ensamrätt som utgjorde en del av en mer omfattande spridningsrätt. I Irland och Italien fanns varken ensamrätt vad gäller offentlig utlåning eller ersättningsrätt för offentlig utlåning.

3. BESTÄMMELSERNA I RÅDETS DIREKTIV 92/100/EEG

3.1. 1988 års grönbok om upphovsrätt[2]

1988 års grönbok om upphovsrätt var det första kommissionsdokument där man behandlade behovet av harmonisering inom det upphovsrättsliga området och närliggande rätt i en begreppsmässig ram. Den bestod av sju kapitel vari kommissionen beskrev och analyserade de områden där den ansåg att det fanns behov av åtgärder. Kapitel 4 ägnades åt spridningsrätt, rättigheters upphörande och uthyrningsrätt, medan kapitel 2 handlade om piratkopiering. Det är i dessa två kapitel som direktivet tar avstamp. I grönboken avhandlades dock inte eventuella behov av åtgärder på området icke-kommersiell utlåning.

3.2. Behovet av att harmonisera lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning

I samband med uppföljningen av 1988 års grönbok anordnade kommissionen flera utfrågningar av berörda parter rörande de frågor som avhandlas i detta dokument. Vid en av dessa utfrågningar, som hölls i september 1989 och berörde spridningsrätt, rättigheters upphörande och uthyrningsrätt, uttalade en överväldigande majoritet sitt stöd för en harmonisering av både uthyrnings- och utlåningsrätten. Enligt denna majoritet skulle ett direktiv som enbart gällde harmonisering av lagstiftningen om uthyrningsrättigheter kunna anses fullständigt enbart om det också omfattade icke-kommersiell utlåning. Det är ju också riktigt att lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning kompletterar lagstiftningen om uthyrningsrättigheter ur ekonomisk synvinkel. I några fall kan offentlig utlåning till och med ersätta uthyrning. Därför kände man att det var nödvändigt att inbegripa lagstiftning om rättigheter vad gäller offentlig utlåning i direktivförslaget för att försäkra sig om att den inre marknaden skulle fungera väl på detta område. På grundval av grönboken och mot bakgrund av den ovan nämnda utfrågningen och andra upplysningar som framkom vid samrådet, antog kommissionen förslaget till rådets direktiv[3]. Där

2 Grönboken "*Copyright and the Challenge of Technology; Copyright Issues Requiring Immediate Action*" KOM (88) 172 slutlig, 7 juni 1988.

3 Förslag till rådets direktiv om uthyrnings- och lånerättigheter och vissa upphovsrätten närstående rättigheter, EGT C 53 av den 28 februari 1991, s. 35.

föreslogs att både lagstiftningen om uthyrningsrättigheter och den om rättigheter vad gäller offentlig utlåning skulle harmoniseras. I resonemanget runt behovet av att harmonisera lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning inriktade sig kommissionen bl.a. på de rättsliga och ekonomiska kopplingarna mellan verksamheterna uthyrning och offentlig utlåning. Det påpekades att om uthyrnings- och utlåningsrättigheter inte behandlades tillsammans skulle den stadiga ökningen av offentlig utlåningsverksamhet inom musik- och filmsektorn kunna få en mycket negativ effekt på uthyrningsbranschen och därmed beröva lagstiftningen om uthyrningsrättigheter dess mening.

Både rådet och Europaparlamentet delade denna mening och stödde principen om en harmonisering av lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning.

3.3. Begreppet rättigheter vad gäller offentlig utlåning i direktivet

Rättigheter vad gäller offentlig utlåning innebär enligt direktivet en ensamrätt att förbjuda eller tillåta offentlig utlåning mot eller utan betalning.

I direktivets artikel 1.1 anges att medlemsstaterna skall införa ”*en rätt att medge eller förbjuda uthyrning och utlåning av original och andra exemplar av upphovsrättsligt skyddade verk och de andra alster som avses i artikel 2.1*”. Enligt artikel 2 tillkommer utlåningsrätten upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter. Direktivet omfattar inte uthyrnings- och utlåningsrättigheter när det gäller byggnader och alster av brukskonst (artikel 2.3).

Enligt definitionen i artikel 1.3 avses med utlåning ”*upplåtelse för bruk under en begränsad tid utan direkt eller indirekt ekonomisk eller kommersiell nytta när upplåtelsen sker genom inrättningar som är tillgängliga för allmänheten*”. Sådana inrättningar är i första hand allmänna bibliotek. Beroende på definitionen av begreppet ”allmän” enligt nationell rätt så kan även universitetsbibliotek och andra utbildningsanstalters bibliotek omfattas. Även om detta är fallet så kommer dessa två senast nämnda kategorier att utgöra, i varje fall i medlemsstater med väl spridda allmänna bibliotek, en ganska liten del av alla utlåningsenheter som står till allmänhetens förfogande eftersom de bara är öppna för en relativt begränsad och specifik del av befolkningen.

Samtidigt som skyldigheten att införa eller bibehålla en ensamrätt rörande offentlig utlåning fastställs i direktivet, ges dock också vissa möjligheter till undantag och begränsningar genom artikel 5. Artikel 5 är ett resultat av den kompromiss som man vid direktivets tillkomst enades om, mellan hänsyn till den inre marknadens behov å ena sidan och medlemsstaternas olika traditioner på detta område å andra sidan.

Räckvidden för artikel 5

I artikel 5 ges medlemsstaterna möjlighet att om de så önskar föreskriva undantag från ensamrätten på offentlig utlåning. På vissa villkor får de istället för ensamrätten använda sig av en ersättningsrätt, eller t.o.m. inte föreskriva om någon ersättning alls. Genom artikeln får dessutom medlemsstaterna mycket frihet att bestämma hur lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning skall se ut.

Artikel 5.1

Enligt artikel 5.1 får medlemsstaterna föreskriva undantag från ensamrätten till utlåning såsom denna fastställs artikel 1.1 och 1.3 förutsatt att åtminstone upphovsmän får ersättning för utlåningen. I artikel 5.1 andra meningen avhandlas ersättningens storlek, varvid medlemsstaterna ges möjlighet att fastställa denna med hänsyn till sina respektive ”*kulturfrämjande syften*”. Denna mening infördes efter ett förslag från en medlemsstat som hade för avsikt att skapa ett nytt biblioteksystem som ett sätt att gynna kulturen. Då man vid fastställandet av denna ersättning alltid kan ta hänsyn till kulturella aspekter[4], får artikel 5.1 en i praktiken begränsad effekt.

Artikel 5.2

Enligt artikel 5.2 får medlemsstaterna föreskriva att ensamrätten till utlåning inte skall gälla för fonogram, filmer och dataprogram, samtidigt som den tanke som utrycktes redan i artikel 5.1 återanvänds i följande formulering: ”*När medlemsstaterna inte tillämpar den ensamrätt till utlåning som avses i artikel 1 i fråga om fonogram, filmer och datorprogram, skall de införa en rätt till ersättning, åtminstone för upphovsmännen*”. I överensstämmelse med artikel 5.1, och på grund av att det är ett undantag, måste artikel 5.2 också tolkas snävt; ensamrätten till utlåning skall vara regeln, och när en medlemsstat inte har infört bestämmelser om ensamrätt vad gäller utlåning måste åtminstone upphovsmännen ges rätt till ersättning. I artikel 5.2 bekräftas att denna princip är av särskild vikt i fråga om den kategori av verk som nämns i denna bestämmelse.

Artikel 5.3

Enligt artikel 5.3 får en medlemsstat undanta ”*vissa kategorier av inrättningar*” från skyldigheten att betala ersättning. De kategorier av inrättningar som kan ges undantag enligt artikel 5.3 tycks kunna vara allmänna bibliotek, universitet och utbildningsinrättningar. De två senare kategorierna kommer dock endast vara av begränsad betydelse jämfört med traditionella bibliotek som är öppna för allmänheten, åtminstone i medlemsstater där allmänna bibliotek är väl spridda. Om en sådan medlemsstat skulle undanta allmänna bibliotek enligt artikel 5(3) från ersättningsskyldigheten som föreskrivs i artiklarna 5(1) och 5(2), så skulle den undanta en majoritet av långivarna från tillämpligheten av lånerätten. Detta skulle få till följd att denna rätt såsom definierats i artikel 1(3) skulle fråntas sin avsedda verkan. En sådan situation skulle strida mot avsikten gemenskapslagstiftaren hade genom att anordna lånerätten.

Det bör också hållas i åtanke att medlemsstater som inför eller behåller ett ersättningssystem för offentlig utlåning måste följa artikel 12 (f.d. artikel 6) i EG-fördraget och inte utöva diskriminering mellan rättighetsinnehavare inom gemenskapen på grundval av deras nationalitet. Detta bekräftas i skäl 18 i direktivet.

4 Se artikel 5.1, andra meningen.

3.4. Medlemsstaternas skyldigheter enligt direktivet

Vad som sagts ovan kan sammanfattas enligt följande: I artikel 1 harmoniseras ensamrätten till offentlig utlåning för upphovsmän i fråga om deras verk och för utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter för deras skyddade verk. I artikel 5 ges medlemsstaterna stor flexibilitet när det gäller att föreskriva undantag från ensamrätten till utlåning, men under förutsättning att de åtminstone betalar ersättning till upphovsmän. Medlemsstaterna får fastställa ersättningens storlek, men de måste därvid ta hänsyn till de grundläggande syftena i direktivet och i upphovsrättsskyddet i allmänhet. Medlemsstaterna får undanta vissa, men inte alla, inrättningar enligt vad som avses i artikel 5.3 från skyldigheten att betala ersättningen.

4. SITUATIONEN I MEDLEMSSTATERNA

Följande beskrivning är baserad på tillgänglig information och på samarbete med medlemsstaterna, enligt artikel 5.4 i direktivet.

Enligt artikel 15 i direktivet skulle medlemsstaterna införliva direktivet i nationell lagstiftning före den 1 juli 1994. Många av dem fullföljde denna skyldighet efter det angivna datumet. I själva verket har medlemsstaternas genomförande av direktivet resulterat i fortsatt stora skillnader mellan ländernas lagstiftning om rättigheter vad gäller offentlig utlåning.

4.1. Medlemsstaternas lagstiftning om rättigheter vad gäller offentlig utlåning

En ensamrätt när det gäller utlåning omfattande alla sorters verk finns i några medlemsstater. Andra länder har istället lagstiftat om ersättningsrätt. Undantag från bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning enligt artikel 5.3, till förmån för vissa kategorier av inrättningar, används i stor utsträckning. I Grekland[5], Frankrike[6], Irland[7], Italien[8], Portugal[9], Spanien[10] och Storbritannien[11] föreskrivs om ensamrätt vad gäller offentlig utlåning, åtminstone för vissa kategorier av rättighetsinnehavare.

I Grekland föreskrivs i upphovsrättslagen om ensamrätt vad gäller offentlig utlåning för upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter liksom för förläggare av postuma verk.

---

5 Genomförandet ingick i den helt nya upphovsrättslagen nr 2121/1993 av den 4 mars 1993 (Officiella tidningen A, nr 25).

6 Lag nr 92-597 av den 1 juli 1992, *Journal Officiel 153 du 3 juillet 1992*.

7 S.I.44 *Copyright and Related Rights Act*, 2000 av den 1 januari 2001.

8 Lag nr 685 av den 16 november 1994 (*Gazetta Ufficiale, Serie Generale*, nr 293 av den 16 december 1994) om ändring av lag nr 633 av den 22 april 1941 om skydd av upphovsrätten och upphovsrätten närstående rättigheter.

9 Lag nr 332/97 av den 27 november 1997 (*Diario da Republica, I Serie A* nr 275 av den 27 november 1997, s. 6393), om ändring av upphovsrättslag nr 63 av den 14 mars 1985.

10 Lag nr 43 av den 30 december 1994 (*BOE* nr.313 av den 31 december 1994), vilken senare har införlivats i den spanska lagen om immaterialrätt.

11 *Copyright and Related Rights Regulations* av den 26 november 1996, om ändring av *Copyright, Designs och Patents Act*. *Public Lending Right Act* av den 1979 skall tillämpas samtidigt.

I Frankrike har inte någon särskild harmoniserad lagstiftning om offentlig utlåning införts. Det hävdas att det i existerande fransk lagstiftning redan finns föreskrifter om ensamrätt vad gäller utlåning för upphovsmän, utövande konstnärer, fonogram- och videogramframställare. Kulturministeriet meddelade nyligen att den hade för avsikt att inom en snar framtid lägga fram ett lagförslag för att genomföra direktivet. I detta förslag kommer det tydligen att föreslås att upphovsmän till böcker och förläggare en skall ges ersättning för utlåning av skyddade verk.

I Italien, där det före direktivet inte fanns någon lagstiftning om rättigheter vad gäller offentlig utlåning, har en ensamrätt vad gäller utlåning (som en del av spridningsrätten, och som inte upphör att gälla efter den första försäljningen) införts för upphovsmän och utövande konstnärer. När det gäller fonogram, filmer och videogram upphör ensamrätten att gälla 18 månader efter den första spridningen.

Irland har först nyligen genomfört direktivet genom 2000 års lag om upphovsrätt och vissa upphovsrätten närstående rättigheter. I lagen föreskrivs om ensamrätt vad gäller spridning. Denna rätt inbegriper offentlig utlåning av exemplar av ett verk och andra skyddade objekt.

I den portugisiska upphovsrättslagen föreskrivs om ensamrätt vad gäller spridning för upphovsmän, utövande konstnärer och fonogram- och videogramframställare. Lagen omfattar uttryckliga bestämmelser rörande rättigheter vad gäller offentlig utlåning. Rättigheterna vad gäller offentlig utlåning fortsätter att gälla även efter spridningen.

I Spanien föreskriver lagen att upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter skall åtnjuta ensamrätt vad gäller offentlig utlåning.

Genom systemet för rättigheter vad gäller offentlig utlåning garanterar Storbritannien ensamrätt vad gäller offentlig utlåning för upphovsmän, fonogramframställare, filmproducenter och utövande konstnärer. Upphovsmän har rätt till ersättning när deras böcker lånas ut av allmänna bibliotek. Utlåning av exemplar av ett verk vid en utbildningsinrättning eller utlåning av en bok vid ett allmänt bibliotek utgör inte intrång på upphovsrätten om den sker inom systemet för rättigheter vad gäller offentlig utlåning.

Istället för en ensamrätt, eller efter att denna upphört att gälla, har en ersättningsrätt för offentlig utlåning av skyddade verk inrättats i Österrike[12], Danmark[13], Finland[14], Tyskland[15], Luxemburg[16], Nederländerna[17] och Sverige[18].

---

12 Lag av den 28 juni 1993 (*BGB1* nr 1993/93), om ändring av upphovsrättslagen (*BGB1.* nr 1936/111).

13 Lag nr 706 av den 29 september 1998; Lag om rättigheter vad gäller offentlig utlåning nr 21 av den 11 januari 2000 och verkställande föreskrift om ersättning vid offentlig utlåning av den 29 mars 2000.

14 Lag nr 446/1995 om ändring av upphovsrättslagen (nr 404 av den 8 juli 1961), och genom lagen av den 31 september 1997 (nr 967/1997).

15 Lag av den 23 juni 1995 (BGB1. I S. 842) om ändring av upphovsrättslagen av den 9 september 1965 (*BGB1.I S.* 1273).

16 Lag av den 18 april 2001 (*Mémorial A* nr 50 av den 30 april 2001, s. 1042).

17 Lag av den 21 december 1995 (Stb. 1995, 653), om ändring av upphovsrättslagen av den 1912 och om ändring av lagen om upphovsrätten närstående rättigheter.

18 Lag 1997:309 av den 13 juni 1997.

I Österrike ingår bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning som en del av spridningsrätten. Upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare, filmproducenter och radio- och televisionsföretag ges rätt till skälig ersättning för offentlig utlåning efter det att spridningsrätten upphört att gälla (detta sker efter den första tillåtna spridningen).

I Danmark ingår bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning som en del av ensamrätten till spridning för upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter. Ensamrätten till rättigheter vad gäller offentlig utlåning upphör att gälla efter den första tillåtna spridningen av respektive verk. Detta gäller inte filmverk och dataprogram i digitaliserad form. Upphovsmän, översättare, illustratörer och utövande konstnärer har ersättningsrätt när deras verk eller andra verk lånas ut av allmänna bibliotek.

I Finland finns ett system för rättigheter vad gäller offentlig utlåning vilket baseras på 1961 års lag om stipendier och stöd för upphovsmän och översättare. Bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning ingår som en del av ensamrätten till spridning och har begränsad giltighetstid utom när det gäller offentlig utlåning av filmverk eller dataprogram. Följaktligen är det endast upphovsmän till filmverk och dataprogram som åtnjuter ensamrätt vad gäller offentlig utlåning när väl spridningen har ägt rum. Upphovsmän till andra verk har i princip rätt till ersättning för offentlig utlåning.

I Tyskland upphör ensamrätten till rättigheter vad gäller offentlig utlåning också att gälla efter den första tillåtna spridningen och upphovsmän åtnjuter ersättningsrätt vid varje utlåningstillfälle. De berörda utlåningsinrättningarna omfattar allmänna bibliotek, för allmänheten tillgängliga samlingar av audiovisuella inspelningar eller ljudupptagningar samt andra originalverk eller kopior av dessa.

I den luxemburgska lagstiftningen föreskrevs om ensamrätt vad gäller offentlig utlåning för upphovsmän, utövande konstnärer och fonogramframställare och filmproducenter, vilken upphörde att gälla efter den första tillåtna spridningen till allmänheten. Genom ny lagstiftning som antogs 2001 ges ersättningsrätt endast åt upphovsmän och utövande konstnärer. Ett dekret måste göras för att införlivandet av direktivet skall bli fullständigt. I detta dekret kommer både själva ersättningssumman och en förteckning över inrättningar som medges undantag från all rättigheter vad gäller offentlig utlåning.

I Nederländerna upphör ensamrätten vad gäller offentlig utlåning att gälla efter den första tillåtna spridningen av respektive verk; i den nederländska lagstiftningen föreskrivs om ersättningsrätt för upphovsmän, utövande konstnärer, fonogramframställare och filmproducenter.

I Sverige började ett nytt system för rättigheter vad gäller offentlig utlåning att användas 1999. Ersättning utbetalas vid offentlig utlåning av böcker, fonogram och musikaliska verk i tryckt form i allmänna bibliotek och skolbibliotek. Hälften av det belopp som utbetalas vid utlåning av fonogram tillfaller upphovsmännen och den andra hälften de utövande konstnärerna.

I Belgien[19] har en kombinerad lösning valts: lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning i den tidigare upphovsrättslagen fortsätter att gälla för upphovsmän och utövande konstnärer, liksom för fonogramframställare och filmproducenter. Dessa rättighetsinnehavare åtnjuter ersättningsrätt vid offentlig utlåning av exemplar av deras verk. I belgisk lag är offentlig utlåning av audiovisuella verk och ljudinspelningar tillåten först 6 månader efter det första offentliggörandet av de berörda verken mot betalning. Vissa kategorier av inrättningar har medgivits undantag när det gäller att betala ersättning för sin utlåningsverksamhet. I ett ännu inte antaget kungligt dekret skall mer detaljerade uppgifter gällande ersättningen och eventuella undantag därifrån fastställas.

4.2. Hur lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning fungerar

Ersättning

Enligt de upplysningar som kommissionen har till sitt förfogande, tycks utövandet av rättigheterna vad gäller offentlig utlåning inte fungera korrekt i alla medlemsstater. Det verkar som om det i vissa medlemsstater inte betalas någon ersättning alls till de berörda rättighetsinnehavarna. Detta rapporteras vara fallet i Belgien, Frankrike, Grekland och Luxemburg, men bruket är kanske inte begränsat till de länderna. I andra länder tycks det finnas viss direkt eller indirekt diskriminering: ersättningen beviljas endast nationella upphovsmän eller upphovsmän som bor i ett särskilt område (Sverige). Vissa av de andra medlemsstaterna beviljar en ersättningsrätt endast för böcker som publiceras på deras nationella språk (Danmark, Finland).

Vem som kan åtnjuta rättigheter vad gäller offentlig utlåning varierar från en medlemsstat till en annan. Vissa medlemsstater beviljar en ensamrätt åtminstone för upphovsmän. I länder där det i praktiken finns en ersättningsrätt är det oftast staten, i dess egenskap av ägare till biblioteken, som är ansvarig för ersättningen (Danmark, Sverige, och Storbritannien). I Österrike och Tyskland har den federala regeringen och delstaterna tagit på sig de allmänna bibliotekens skyldighet att betala. I Nederländerna är däremot biblioteken skyldiga att betala ersättningen själva. I de länder där det finns ensamrätt vad gäller utlåningsrätten är det också biblioteken – i deras egenskap av upphovsrättsutnyttjare – som måste betala ersättningen som bestäms genom avtal.

Utlåningsinrättningar som är undantagna från bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning

De flesta länder använder sig av möjligheten att bevilja vissa utlåningsinrättningar undantag från bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning.

Irland, Italien och Nederländerna föreskriver om undantag för vissa bibliotek. Ensamrätten till rättigheter vad gäller offentlig utlåning gäller i Irland inte då vid utbildningsinrättningar och institutioner till vilka allmänheten har tillgång lånar ut verk utan någon ersättning. Bibliotek och skivbibliotek som tillhör staten är undantagna i Italien. I Nederländerna är bibliotek undantagna från ersättningsskyldigheten vid utlåning till synskadade, och utbildnings- och forskningsinstitut är också undantagna. I Italien föreskrivs undantag från alla

19 ”*loi relative au droit d’auteur et aux droits voisins*” av den 30 juni 1994, nr SC 9586, *Moniteur du 27 juillet 1994* s. 19297; lagen rör dataprogram och ingår i lagen som genomför direktivet om programvara (*Moniteur belge* av den 27 juli 1994, nr 19315).

rättigheter vad gäller offentlig utlåning för bibliotek som tillhör staten och som lånar ut böcker, cd-skivor och grammofonskivor.

I Storbritannien undantas också vissa allmänna bibliotek och utbildningsinrättningar från bestämmelserna om rättigheter vad gäller offentlig utlåning.

Ett omfattande undantagssystem finns i Spanien och Portugal för muséer, arkiv, bibliotek, tidningsbibliotek, skiv- och filmbibliotek vilka tillhör offentliga organ av allmänt intresse som är av kulturell, vetenskaplig eller utbildningsinriktad natur och inte tjänar något kommersiellt ändamål, samt för utbildningsinrättningar som ingår i det spanska utbildningssystemet; förteckningen omfattar i själva verket de flesta utlåningsinrättningar som är öppna för allmänheten. I Finland är alla allmänna bibliotek och bibliotek för forsknings- och utbildningsändamål undantagna.

Belgien och Luxemburg skall anta fler dekret som förväntas ge undantag för vissa kategorier av inrättningar.

Utlåningsobjekt

De möjligheter till undantag från utlåningsrätten som anges i artikel 5 i direktivet har använts i varierande grad av medlemsstaterna. Ett antal länder gör vid tillämpningen av den offentliga lånerätten ingen skillnad mellan olika utlåningsobjekt, såsom böcker, videogram och fonogram (Frankrike, Tyskland, Österrike), medan en del länder har gett ensamrätt vad gäller offentlig utlåning för särskilda objekt (med eller utan undantag för bibliotek när det gäller ersättningen). I några länder omfattas utlåning av filmverk av en ensamrätt vad gäller utlåning (särskilt i Danmark, Finland och Sverige). I Italien beviljas ensamrätt när det gäller utlåning av fonogram och videogram, dock endast 18 månader efter den första spridningen. I Sverige och Danmark föreskrivs om ensamrätt när det gäller utlåning av cd-rom och filmer, men endast ersättningsrätt när det gäller böcker, vilket i Sverige gäller även för kassetter.

5. AVSLUTNING

5.1. Rättigheter vad gäller offentlig utlåning i förhållande till den inre marknaden

Eftersom lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning var en av de mest omdebatterade frågorna under förhandlingarna om direktiv 92/100/EEG, utgjorde den grad av harmonisering som överenskoms vid den tidpunkten ett viktigt steg framåt, men inte nödvändigtvis en slutgiltiga lösning.

De sätt på vilka de flesta medlemsstater har införlivat direktivet utgör en förbättring i jämförelse med det skydd av offentlig utlåningsverksamhet som existerade före direktivet. Det är dock klart att det endast är en delvis harmonisering som har åstadkommits och att de rättsliga åtgärder som tillämpas av medlemsstaterna fortfarande varierar i hög grad. Inte alla medlemsstater har ändrat sin lagstiftning och några har endast gjort mindre ändringar, eftersom de hävdar att deras befintliga regler överensstämmer med direktivet. Det är därför långtifrån självklart att alla medlemsstater fullföljer de grundläggande, tvingande skyldigheter som anges i artikel 5, särskilt den att åtminstone föreskriva om ersättning åt upphovsmän vid vissa offentliga inrättningars utlåning av deras verk.

Vad beträffar den relativt låga grad av harmonisering av lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning som åstadkommits genom direktivet, har kommissionen åtminstone inte för tillfället några tydliga indikationer på att detta har haft någon märkbart negativ inverkan rörande rättighetsinnehavarnas ekonomiska intressen eller den inre marknaden.

Kommissionen har dock nyligen fått uppgifter om att det möjligtvis finns problem när det gäller införlivandet på nationell nivå och om att det kan finnas vissa hinder för den inre marknaden som kan bero på den relativt låga graden av harmonisering. Kommissionen håller noggrant på att undersöka dessa uppgifter, och tar därvid också vederbörlig hänsyn till nyligen införda ändringar i de nationella lagstiftningarna, åtminstone i vissa medlemsstater. Att det för närvarande finns relativt få bekymmer skall inte uppfattas som ett tecken på att kommissionen anser situationen tillfredsställande. I enlighet med sin roll som fördragens väktare måste kommissionen säkerställa att lagstiftningen om rättigheter vad gäller offentlig utlåning fungerar fullt ut i alla medlemsstater sju år efter slutdatum för införlivandet av direktivet.

5.2. Framtidsutsikter

Både mediamarknaden och bibliotekens roll håller på att genomgå stora förändringar. Allmänna bibliotek förbättrar ständigt sina tjänster och erövrar med hjälp av den nya digitala omgivningen nya områden inom offentlig utlåning av mediaprodukter. Denna utveckling följs noga av rättighetsinnehavare, förläggare, kulturarbetare och beslutsfattare.

Användningen av ny teknik i allmänna bibliotek befinner sig fortfarande i en experimentell fas. All utveckling när det gäller utnyttjandet av ny teknik i biblioteken måste även i fortsättningen övervakas, särskilt med tanke på den inverkan de potentiellt sett kan få på den inre marknaden, och med tanke på deras inverkan på uthyrnings- och utlåningsverksamhet.

Det är ännu så länge svårt att bedöma om och i så fall i vilken utsträckning traditionell offentlig utlåning via bibliotek kommer att ersättas av nya former av spridning genom datornätet, vilka inte skulle omfattas av detta direktivs nuvarande räckvidd. I detta avseende kommer kommissionen att försäkra sig om att direktivets bestämmelser rörande rättigheter vad gäller offentlig utlåning fungerar tillfredsställande. I samma anda kommer den även att fortsätta att undersöka hur offentlig utlåning fungerar och observera den nya tekniska utvecklingen vid utlåningsinrättningarna, för att kunna bedöma vilka behov det eventuellt finns av ytterligare åtgärder på detta område.